

Metodický list

Obsah materiálu

- Tento metodický list [pro učitele]
- Pracovní list s úkoly, textem Doylovy povídky „Jak se Watson naučil Holmesovu fintu“ a druhou stranou pro tvoření ve dvojicích [pro každého žáka / popř. do dvojic]
- Úryvek z komiksu *V hlavě Sherlocka Holmese* [do dvojic / popř. pro každého]
- Text „Zesnulý Sherlock Holmes“ od J. M. Barrieho [do dvojic / popř. pro každého]
- List „exitek“ / propustek (výstupní reflexivní otázka na konec hodiny s jejíž odevzdáním žák hodinu opouští) [jeden list pro čtyři žáky]
- Rozšiřující informace a zdroje [pro učitele / pro případné zájemce]

Cíle a záměry

- Žáci konceptualizují proces literární interpretace (resp. porozumění uměleckému textu) jako detektivní pátrání.
- Žáci se aktivně setkají s typem literatury, který může být čtenářsky atraktivní.
- POTENCIÁLNĚ (v rozvrhu lekce není zohledněno, ale materiál k tomu dává podnět, srov. poslední list s rozšiřujícími informacemi): Žáci poznají různý modus literární komunikace (sebe-ironický text, inovativní / aktualizací adaptace, dobová parodie), popř. zasadí tvorbu A. C. Doylea do literárněhistorického kontextu.

Navrhovaný postup

1. Úvod: poznávání sherlockovského (abduktivního) způsobu uvažování
  - a. Představení cílů lekce + popř. stylu práce (většina aktivit bude ve dvojicích).
  - b. Rychlá evokace: co si spojíte se jménem Sherlock Holmes (myšlenková minimapa na tabuli).
  - c. Rozdání pracovních listů (pro každého).
  - d. [1. úkol v listu] Samostatná četba úryvku z komiksu *V hlavě Sherlocka Holmese* (komiksový text do dvojic).
  - e. Reflexe úryvku: co víme o Holmesově metodě? Jak uvažuje? *Na co nezapomenout: identifikace důležitých detailů (resp. odlišení od nedůležitých) – vizuálně i jazykově (podtržení), propojování detailů, spojení červenou nití (v komiksu doslova), zamezení „předinterpretace“ (odmítnutí rychlých a jednoduchých vysvětlení), vyvozování a třídění, dohledávání informací → a to vše vede v návrh sjednocujícího „řešení“, hypotézy, která se pokouší spojit vše důležité pozorované, dát tomu (v širokém smyslu) smysl (tenhle odhad je právě abdukce – přestože to vypadá trochu jako indukce a Doyle /resp. jeho postavy/ to nazývá dedukcí...).*
  - f. [2. úkol v listu] Společná četba textu „Jak se Watson naučil Holmesovu fintu“, chvíle na promyšlení otázek v libovolném pořadí, poté společná diskuse. *Na co nezapomenout: samotná povídka je tak trochu „průhledná finta“ – vodí čtenáře se stejnou jistotou jako jiné pasáže o Holmesově „dedukci“ – a pak nás zradí. Říká ale něco zásadního: přestože výsledek procesu konstrukce hypotézy vypadá zřejmě, musí domýšlet spoustu variant, které*

zůstanou nezmíněny. Watson je sebevědomý, protože sledoval (a úspěšně napodobil) vnější stránku, ne jádro. V Holmesově závěrečné ironické parafrázi Watsonova smělého tvrzení lze číst, že to zkrátka je velký duševní výkon, který se nedá osvojit jednoduše, trikem. Mluvit lze ale i o tom, že situace je tak specifická, že naruší i tak zřetelný „trademark“ povídek jako je vyprávění v ich-formě (zpravidla Watsonově – viz rozšiřující informace).

2. Jádro: „detektivní“ uvažování nad textem

- a. Společná četba povídky „Zesnulý Sherlock Holmes“.
- b. Identifikace indicií ve dvojici a zápis do pravé strany listu. Při (pozdější) reflexi či při navádění bezradných dvojic nezapomenout na: novinářský styl (komunikační situaci a její záměry), chování Watsona, postavu Doylea, tok textu a titulků, předpokládaná intence mluvčího (vypravěče) textu, efekt(y) na čtenáře v průběhu...
- c. Vytvoření „dění v hlavě“ (+ promluvy) – spojování detailů, případné dohledávání informací... a návrh sjednocující hypotézy, **co text znamená**. *Za sebe se domnívám, že by závěr mohl mířit k tomu, že povídka zhmotňuje, co se s důvěryhodností literatury (literární zápletky) děje, když na ni přiložíme měřítko důvěryhodnosti skutečnosti (k ní odkazuje použitý publicistický styl) – v zásadě demaskuje dobrodružnou / detektivní literaturu jako příliš (?) nereálnou (v závěru se začne – jako plast vystavený horku – kroutit i sama „realita“ v tom, co všechno má být předloženo u soudu /vč. vodopádů/). V jiné rovině mluví text o přivlastnění si (literární) osoby kolektivem (lidem) – o nenávisti směřované k někomu (a o jeho kriminalizaci), kdo by narušil obraz lidu vyhovující, a o tom, nakolik postava patří svému autorovi.*
- d. Když by bylo dost času (resp. byl někdo rychlejší než jiný), tak dvojice můžou zkusit napsat krátký text „z pohledu Watsona“ – tedy promluvu Sherlocka, který vysvětluje, jak a k jaké interpretaci textu došel.

3. Závěr: scelení a porozumění vztahu abdukce a interpretace

- a. Reflexe: společné sdílení hypotéz a porovnání míry shody mezi skupinami, posouzení jejich adekvátnosti (zejm. při rozdílnějších řešeních) a odůvodňování zřetěžením údajů. *Ideálně dojít k tomu, že je vícero možných náhledů, co text znamená:*
- b. Exitka na téma „co jsme se dozvěděli o procesu porozumění textu“: vybrat si jeden z Holmesových komentářů vlastní metody a vysvětlit, nakolik ho lze vztáhnout k interpretaci textu (úmyslně žádný neseď tak úplně dokonale – lze potom /či při návratu další hodinu/ usouvztažnit s některými výroky zmíněnými v doprovodném materiálu v oddílu „Povídky o Sherlocku Holmesovi“, ty jsou – podle mého názoru na literární interpretaci – přesnější).
- c. Popř. nabídka rozšiřujících informací, dalšího čtení...
- d. Vybrání pracovních listů a exitek

Sherlock Holmes a jeho způsob uvažování

1. Přečtěte si na samostatném listu úryvek ze současné komiksově knihy *V hlavě Sherlocka Holmese: Případ podezřelé vstupenky* (2019, česky 2023, Cyril Liéron, Benoit Dahan). Pozorujte, jak Sherlock uvažuje – co všechno se v jeho hlavě děje? Popište co nejpodrobněji kroky celého procesu!
2. Přečtěte si kratičký text A. C. Doyle a rozmyslete si (v libovolném pořadí) otázky níže. Prodiskutujte je poté v celé třídě.

Arthur Conan Doyle: Jak se Watson naučil Holmesovu fintu

Watson sledoval svého společníka bedlivě od chvíle, co zasedl ke snídani. Holmes náhodou vzhledl a zachytil jeho pohled.

„Nu, Watsone, o čem přemýšlíte?“ zeptal se.

„O vás.“

„O mně?“

„Ano, Holmesi, přemýšlel jsem o tom, jak průhledné jsou ty vaše finty a jak je zvláštní, že o ně čtenáři stále jeví zájem.“

„Zcela s vámi souhlasím,“ pravil Holmes.

„Vlastně, pokud si pamatuji, sám jsem již poznamenal něco v podobném smyslu.“

„Vaše metody,“ pravil Watson vážně, „se skutečně dají naučit velmi snadno.“

„Nepochybně,“ odpověděl Holmes s úsměvem.

„Možná byste se sám mohl pokusit tuto mou dedukční metodu prakticky předvést.“

„Bude mi potěšením,“ řekl Watson. „Mohu říci, že když jste dnes ráno vstal, byl jste velmi zamyšlený.“

„Výborně!“ pravil Holmes. „Jak jste na to přišel?“

„Protože obvykle velice dbáte o svůj zevnějšek, a přesto jste se dnes zapomněl oholit.“

„Probůh! Jak důmyslné!“ řekl Holmes. „Neměl jsem, Watsone, tušení, že jste tak bystrým žákem. Odhalilo snad vaše ostřížko oko ještě něco jiného?“

„Ano, Holmesi. Máte nějakého klienta jménem Barlow a jste s řešením toho případu v koncích.“

„Probůh, jak jste přišel na tohle?“

„Všiml jsem si jeho jména na obálce. Když jste ji otevřel, povzdechl jste si a zamračeně ji zastrčil do kapsy.“

„Obdivuhodné! Jste vskutku velice všímavý. Dále?“

„Obávám se, Holmesi, že jste se dal na finanční spekulace.“

„A jak vás mohlo napadnout tohle, Watsone?“

„Otevřel jste noviny, ihned jste nalistoval stránku s burzovními zprávami a komentoval ji spokojeným mručením.“

„Nu, to je od vás velmi bystré, Watsone. Ještě něco?“

„Ano, Holmesi, oblékl jste si místo županu svůj černý kabát, což svědčí o tom, že každou chvíli očekáváte nějakého významného hosta.“

„Ještě něco?“

„Bezpochyby bych toho odhalil mnohem více, Holmesi, ale uvedl jsem jen těchto pár drobností, abych vám dokázal, že po světě chodí lidé, kteří se vám mohou v bystrosti rovnat.“

„A rovněž takoví, kteří jsou s bystrostí na štíru,“ pravil Holmes.

„Přiznávám, že jich mnoho není, ale obávám se, milý Watsone, že vás musím počítat mezi ně.“

„Jak to myslíte, Holmesi?“

„Nu, můj milý příteli, myslím to tak, že vaše dedukce nebyly bohužel tak šťastné, jak bych si býval přál.“

„Myslíte tím, že jsem se mýlil?“

„Něco v tom smyslu, obávám se. Vezměme to tedy popořádku: Neholil jsem se, neboť břitvu jsem si dal poslat k brusiči. Kabát mám na sobě proto, že jdu brzy ráno bohužel k zubaři. Jmenuje se Barlow a v dopise mi potvrdil, že jsem objednan na dnešek. Hned vedle stránky s burzovními zprávami je stránka s výsledky kriketových zápasů, kterou jsem si nalistoval, abych zjistil, jak si vedlo Surrey proti Kentu. Jen ale vytrvejte, Watsone, vytrvejte! Je to velmi průhledná finta a bezpochyby se ji brzy naučíte.“

→ Jak rozumíte poslední větě příběhu („Je to velmi průhledná finta a bezpochyby se ji brzy naučíte.“)?

→ Z čeho čerpá Watson pro své úvahy jistotu? Nakolik ji (jako čtenáři, v průběhu i na konci) vnímáte jako oprávněnou?

→ Co dalšího jste se důležitého dozvěděli o Sherlockově metodě uvažování?

3. Holmesova metoda je (jak připomínají mnozí teoretici) podobná procesu interpretace textů. Přečtěte si společně povídku „Zesnulý Sherlock Holmes“ a zkuste nad ní „sherlockovsky“ uvažovat a vysvětlit, co povídka znamená, jak ji lze interpretovat. Pomůckou vám bude opačná strana tohoto listu: zaznamenejte (klidně i graficky, ve stylu čteného komiksu) doprava to, co v textu pozorujete jako důležité a jak to spolu souvisí, do hlavy, co z toho lze vyvodit, jak nad tím uvažovat, a poté se pokuste „vyslovit“ (v bublině) sjednocující smysl.

Bonus: napište „úryvek z povídky“, promluvu Sherlocka, který vysvětluje, jak a k jaké interpretaci textu došel (popř. proloženou Watsonovými dotazy).

Dr. Watsone, tenhle pomatenec je na tom zle, tvrdí, že je váš kolega... Jestli má pravdu, není mi proti myslí vám ho tu nechat...

K čaru, Herberte!! Máte zlomenou klíční kost! Hrome, co se vám stalo?!

Našli jsme ho kolem třetí ráno... Běžel celý vyděšený po Wentworth Street na Spitalfields, byl nepatříčně oděn a vůbec si nepamatoval, co večer dělal.

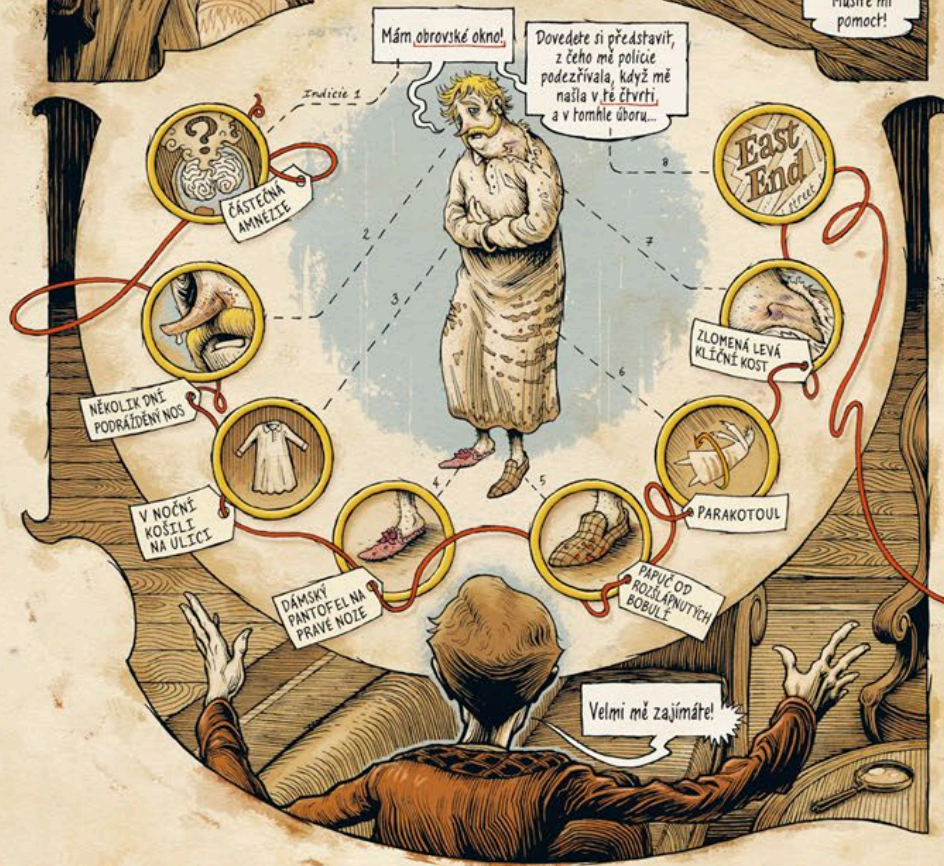
Byl umístěn do cely na služebně. Pak přesvědčil mého nadřízeného, který zná reputaci pana Holmese i vaši, dr. Watsone.

Tak tedy, „officer“, potvrzuji, že se vsuknutí jedná o dr. Herberta Fowlera, který má praxi na adrese mé bývalé ordinace v Paddingtonu.

Eh

Watsone, jsem vyřízený!!! Musíte mi pomoci!

Mám obrovské okno!

Dovedete si představit, z čeho mě policie podezřívala, když mě našla v té čtvrti... a v tomhle úboru...

Velmi mě zajímáte!

Poslyšte, dr. Fowlere, manželčín pantofel si půjčujete běžně?!

Pssst, Sparks!

Hlavně se nesnažte nic vysvětlovat!

Znáte v East Endu hodně žen, které nosí takové pantofle?

LUXUSNÍ PANTOFEL

PLOD TISU

Drobné, zcela typické skvrny.

?!
Jistěže ne! Tenhle ani není její.

Neumím si to vysvětlit!

Ehm... Pane Holmese, já bych vysvětlení měl!

Takové zranění jste si musel přivodit pádem z výšky!

VÝŠKA

Přesně! A v dedukcích můžeme jít ještě dál! Náš přítel se musel kurálet, ty skvrny od bláta to dokazují. Značná tedy byla i rychlost pádu.

RYCHLOST

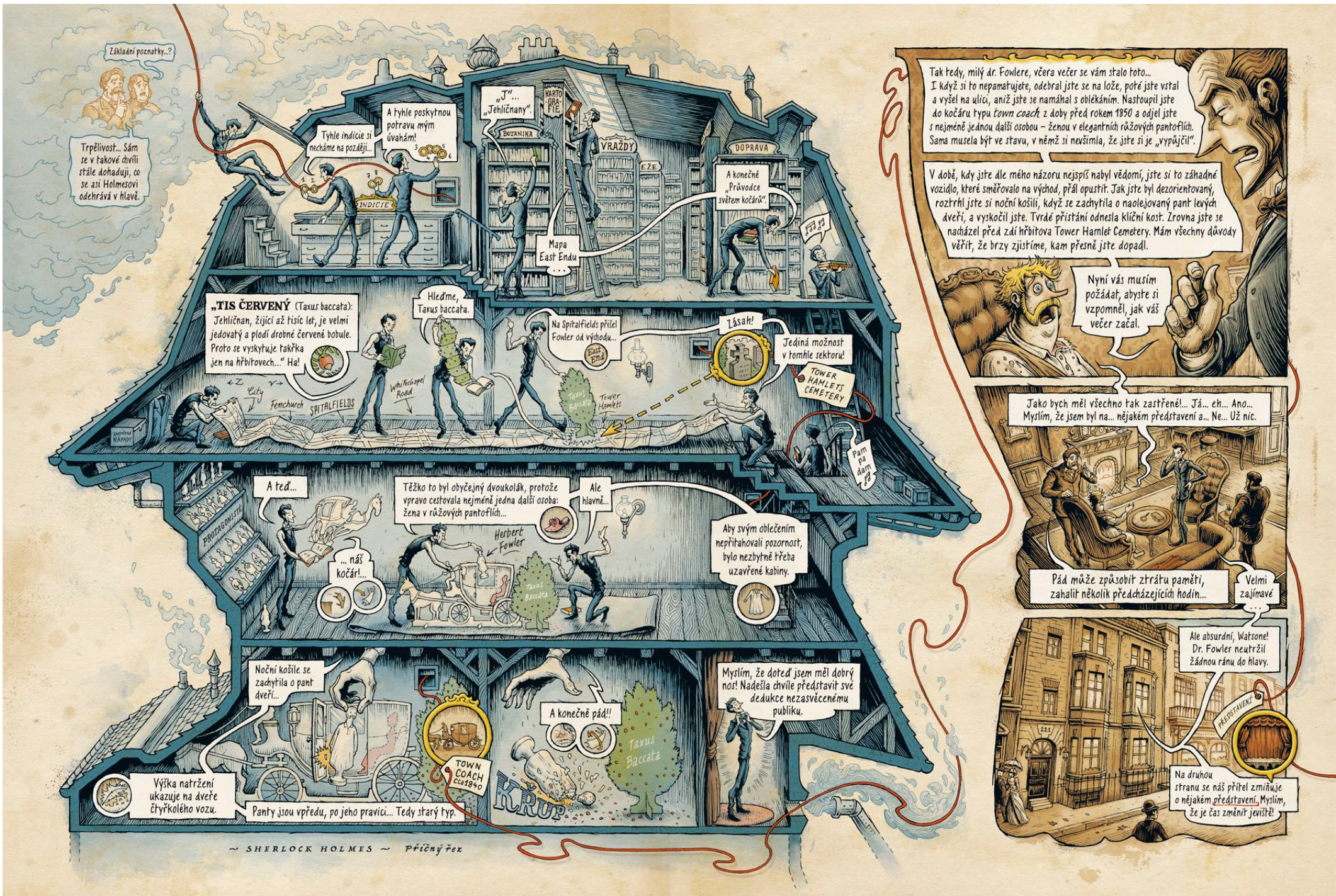
A konečně...

ROZTRHANÁ & ZAMAZANÁ LÁTKA

Noční košili máte na pravé straně natrženou a zamazanou od něčeho mastného.

Hmm... Uvažme základní poznatky...

Základní poznatky...?

Trpělivost... Sám se v takové chvíli stále dohadují, co se asi Holmesovi odehrává v hlavě.

Tyhle indicie si necháme na později...

A tyhle poskytnou potravu mým úvahám!

"J" ... "Jehličnany"...

HARTO GRAFIE

BOTANIKA

VRAŽDY

DOPRAVA

INDICIE

Mapa East Endu...

A konečně "Právdoce světem kočárů"...

"TIS ČERVENÝ (Taxus baccata): Jehličnan, žijící až tisíc let, je velmi jedovatý a plodí drobné červené bobule. Proto se vyskytuje takřka jen na hřbitovech... " Hal!

Hledme, Taxus baccata.

Na Spitalfields přišel Fowler od východu...

Lásah!

Jediná možnost v tomto sektoru!

TOWER HAMLETS CEMETERY

City

Fenchurch

SPITALFIELDS

Whitechapel Road

Tower Hamlets

Pam pa dem pa

A teď...

Těžko to byl obyčejný dvoukolák, protože vpravo cestovala nejméně jedna další osoba: žena v růžových pantoflích...

Ale hlavně...

Aby svým oblečením nepřítahovali pozornost, bylo nezbytné třeba uzavřené kabiny.

... náš kočár!

Herbert Fowler

Taxus baccata

Noční košile se zachytila o pant dveří...

A konečně pád!!

Myslím, že doteď jsem měl dobrý nos! Nadešla chvíle představit své dedukce nezasvěcenému publiku.

Výška natržení ukazuje na dveře čtyřkolého vozu.

Panty jsou vpředu, po jeho pravici... Tedy starý typ.

TOWN COACH cca1940

KRUP

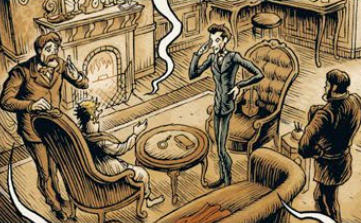
Taxus baccata

Tak tedy, milý dr. Fowlere, včera večer se vám stalo toto... I když si to nepamätujete, odebral jste se na lože, poté jste vstal a vyšel na ulici, aniž jste se namáhal s oblekáním. Nastoupil jste do kočáru typu town coach z doby před rokem 1850 a odjel jste s nejméně jednou další osobou - ženou v elegantních růžových pantoflích. Sama musela být ve stavu, v němž si neuvědomila, že jste si je, "vypůjčil".

V době, kdy jste dle mého názoru nejspíš nabyl vědomí, jste si to záhadné vozidlo, které směřovalo na východ, přál opustit. Jak jste byl dezorientovaný, roztrhl jste si noční košili, když se zachytila o nalejovaný pant levých dveří, a vyskočil jste. Tvrdé přistání odnesla klíční kost. Zrovna jste se nacházel před zádi hřbitova Tower Hamlet Cemetery. Mám všechny důvody věřit, že brzy zjistíte, kam přesně jste dopadl.

Nyní vás musím požádat, abyste si vzpomněl, jak váš večer začal.

Jako bych měl všechno tak zastřešené! Já... eh... Ano... Myslím, že jsem byl na... nějakém představení a... Ne... Už nic.

Pád může způsobit ztrátu paměti, zahalit několik předcházejících hodin...

Velmi zajímavé...

Ale absurdní, Watson! Dr. Fowler neutrpěl žádnou ránu do hlavy.

PŘEDSTAVENÍ

Na druhou stranu se náš přítel zmiňuje o nějakém představení. Myslím, že je čas změnit jeviště!

James Matthew Barrie: Zesnulý Sherlock Holmes

ZESNULÝ SHERLOCK HOLMES, SENZAČNÍ ZATČENÍ

Watson obviněn ze zločinu

(Od našich vlastních, extra-speciálních reportérů)

12.30 – Dnes brzy ráno byl pan W. W. Watson, doktor medicíny (Edinburgh), zatčen ve svém domě na Tennison Road 12a, ve čtvrti St. John's Wood na základě obvinění, že je zapletený do smrti pana Sherlocka Holmese bytem na Baker Street. Zatčení bylo provedeno rychle. Vězně, jak jsme vyrozuměli, zastihla policie, jak snídá se svou manželkou. Když ho policisté informovali o důvodu své návštěvy, neprojevil naprosto žádné překvapení a jen požádal, aby mu ukázali zatykač. Když tak učinili, mlčky se odevzdal do jejich rukou. Ti, zdá se, měli instrukce, aby mu sdělili, že než je doprovodí do Bow Street, smí učinit opatření, aby během jeho nepřítomnosti dál pokračovala jeho lékařská praxe. Nato se vězeň usmál a řekl, že žádná taková opatření nejsou nutná, protože jeho pacient opustil zemi. Dostalo se mu varování, že cokoli řekne, může být použito jako důkaz proti němu, na což odmítl sdělit cokoli dalšího. Poté byl urychleně převezen do Bow Street. Věžňova žena přihlížela jeho odchodu s velkou statečností.

ZÁHADA SHERLOCKA HOLMESE

Zmizení pana Holmese byla natolik čerstvá událost, co navíc vyvolala širokou diskusi, že zde není potřeba nic víc než velmi stručné resumé celé záležitosti. Pan Holmes byl muž středního věku, jenž bydlel na Baker Street, kde provozoval svou činnost jako soukromý detektiv. Ve svém povolání byl výjimečně úspěšný a některé z jeho pozoruhodnějších triumfů jsou v mysli veřejnosti jistě ještě živé – obzvláště ten známý jako „Dobrodružství tří korunovaných hlav“ a ten ještě podivnější – „Dobrodružství muže bez dřevěné nohy“, který zmátl všechny vědecké mozky Evropy. Doktor Watson, jak se prokáže na základě jeho vlastních slov, byl velký přítel pana Holmese (což je sama o sobě podezřelá okolnost) a měl ve zvyku ho při jeho profesních cestách doprovázet. Prokuratura údajně potvrdí, že tak činil, aby posloužil svým vlastním cílům, jež byly povahy finanční. Asi před čtrnácti dny Londýn zasáhla zpráva o náhlé smrti nešťastného Holmese za okolností, které jasně ukazovaly na násilný čin. Pan Holmes odjel se svým přítelem na krátký výlet do Švýcarska. Následně byl doručen telegram, že se Holmes ztratil ve strašlivých Reichenbašských vodopádech. Spadl do nich, nebo byl shozen. Vodopády jsou skoro tři sta metrů vysoké, ale pan Holmes během své kariéry přežil tolikerá nebezpečí, že veřejnost byla tudíž skálopevně přesvědčena, že se další měsíc objeví stejně čilý jako dřív. Nikdo nevěřil, že je mrtvý. Tato všeobecná víra byla posílena, když vešlo ve

známost, že společníkem mu na této výpravě byl jeho přítel Watson.

WATSONOVO PROHLÁŠENÍ

Naneštěstí pro něj (ač snad na nátlak švýcarské policie) považoval Watson za nutné, aby pronesl prohlášení. Ve stručnosti obnášelo toto: skutečná příčina švýcarské výpravy byl kriminálník jménem Moriarty, před kterým Holmes utíkal. Podle Watsona zarazil zesnulý gentleman Moriartyho zločinnou činností a ten přísahal pomstu. To Holmesovi pocuchalo nervy, a tak utekl na kontinent a vzal s sebou Watsona. Vše probíhalo dobře, dokud oba cestovatelé nedorazili k Reichenbašským vodopádům. Tam je dostihl švýcarský chlapec s dopisem pro Watsona. Údajně byl od majitele hostince v Meiringenu, sousední vsi, a stála v něm úpěnlivá žádost, aby se doktor rychle odebral do hostince a jako lékař se postaral o dámu, která tam onemocněla. Watson tedy nechal Holmese u vodopádů a pospíchal do hostince, jen aby zjistil, že majitel mu žádný takový dopis neposlal. Watson si vzpomněl na Moriartyho a utíkal zpátky k vodopádům, jenže dorazil pozdě. Našel tam jen známky zoufalého boje a proužek papíru s Holmesovým vysvětlením, že se s Moriartym vzájemně zavraždili a pak se vrhli do vodopádů.

CO SE POVÍDÁ

Zatčení Watsona dnešního rána nepřekvapí snad nikoho. Všeobecně se soudilo, že v zájmu veřejné spravedlnosti musí nějaký takový krok následovat. Výjimečné pobouření vyvolalo Watsonovo prohlášení, že Holmes před Moriartym utíkal. Je notoricky známé, že Holmes byl mužem nevšední odvahy, jenž si liboval v tom, mohl-li nebezpečí čelit přímo. Líčit ho jakkoli jinak je pro všechny stejné jako tvrdit, že detektiv lidu (jak býval nazýván)

LID PODVÁDĚL.

Vyrozuměli jsme, že soudu bude předloženo vyjádření sepsané samotným Watsonem. To však jen podpoří všeobecné přesvědčení veřejnosti. Také je nejspíš všem zřejmé, že Watsonův příběh vyvolává již při prvním zkoumání pochybnosti. Smrtelný zápas se odehrál na úzké stezce, na níž musel zemřelý bezpochyby vidět, jak se Moriarty blíží. Přesto ti dva muži na útesu pouze zápasili. Zástupce Koruny se bude ptát,

KDE BYLY HOLMESOVY PISTOLE?

A opět je to Watson, kdo tvrdí, že zemřelý nikdy nepřekročil práh svého domu, aniž by měl po kapsách několik nabitých pistolí. A činil-li tak Holmes v Londýně, je zkrátka neuvěřitelné, že by se vydal neozbrojený do poměrně divokých švýcarských hor, když je navíc prezentován tak, že

žije ve smrtelném strachu z Moriartyho příjezdu. A z Watsonova nástinu krajiny není nic zřejmějšího, než že Holmes měl spoustu času Moriartyho zastřelit poté, co se dotyčný objevil na dohled. I kdyby se však připustilo, že Holmes ozbrojený nebyl, proč ho nezastřelil Moriarty? To taky neměl pistole? To je zcela absurdní.

CO WATSON VIDĚL

Watson tvrdí, že když odcházel od vodopádů, zahlédl v dálce postavu vysokého muže. Domnívá se, že to byl Moriarty, jenž (jak má za to) taky poslal falešný dopis. Je třeba přiznat, že tuto teorii podpořil majitel hostince Peter Steiler, který dokládá, že jeden takový neznámý muž se v jeho hostinci skutečně na pár minut zastavil a nějaký dopis napsal. Tato stopa je stále sledována a po identifikaci oné záhadné osoby, což je údajně záležitost několika hodin, budeme bezpochyby blíž k objasnění celé záhady. Podle informace, již jsme získali z bezpečného zdroje, můžeme dodat, že policie nepředpokládá, že by tento cizinec byl Moriarty, ale spíš

WATSONŮV KOMPLIC,

který s ním už dlouho spolupracuje při psaní a jenž byl hodně zmiňován ve spojitosti s mrtvým. Krátce řečeno, mluví se jen o nejsenzáčnejším zatčení století.

MÍSTNOSTI V BAKER STREET,

jež obýval zavražděný muž, jsou zajištěny policií. Náš zástupce se tam během dopoledne stavil a nějakou dobu zkoumal pokoj, se kterým je díky Watsonovým popisům veřejnost tak dobře obeznámena. Místnost je zachována přesně tak, jako když ji mrtvý obýval. Tady je například jeho oblíbené křeslo, ve kterém se obvykle schoulil do klubíčka, když řešil obtížný problém. Na krbové římsě leží plechová dóza na tabák (cigaretový) a nad ní visí dlouho ztracená „Vévodkyně“ od Gainsborougha, kterou Holmes před časem objevil, ale, jak se zdá, nedokázal najít právoplatného majitele. Jistě se bude vzpomínat na to, jak měl Watson ve zvyku „skákat až do stropu“ ohromením, když Holmes řekl něco překvapivého. Náš zástupce prozkoumal strop a zjistil, že je

NA MNOHA MÍSTECH PROMÁČKNUTÝ.

Veřejnost také nemůže zapomenout na to, jak v této místnosti Holmes rád trénoval s pistolí. Byl tak dokonalý střelec, že jednoho večera, když Watson psal, obestřílel mu hlavu a vous na tváři mu oholil sotva na kousíček palce. Výsledkem je Watsonův portrét na zdi ze střel pistolí, o kterém se soudí, že se předloze skvěle podobá. Rozumí se, že díky precedentu danému Ardlamontským případem bude tento obraz předložen u soudu. Také se zvažuje, že se z téhož důvodu u soudu objeví i Reichenbašské vodopády.

MOTIV

Protože důkazy jsou v tomto případě nepřímé, je zjevné, že motiv musí představovat pro zástupce Koruny zásadní část. Na toto téma se mezi lidmi rozšířily divoké spekulace a v této fázi případu se musí přijímat obezřetně. Podle jedné měli Watson a Holmes názorový rozdíl na finanční záležitosti. Holmes měl za to, že si z něj Watson udělal zlatý důl a o nic se s ním nedělí. Další prohlašují, že rozpor mezi oběma muži byl důsledek Watsonova změněného chování; Holmes si prý hořce stěžoval, že Watson neskáče do stropu ohromením tak často jako na začátku jejich přátelství. Vina v tomto případě nicméně tak docela nepadá na Watsona, ale spíš na obyvatele druhého patra, kteří si stěžovali paní domácí. Vyrozuměli jsme, že právníci v případě pátrají po

ČERNÉM KONI,

aby tak objevili motiv, který vedl k vraždě pana Holmese. Tento černý kůň je pochopitelně záhadná postava, o které už padla zmínka a jež byla toho osudného dne viděna v blízkosti Reichenbašských vodopádů. Ten muž měl prý pádné důvody, aby s panem Holmesem skoncoval. Dlouho spolu vycházeli skvěle. Holmes v počátcích své kariéry upřímně připouštěl, že tomuto pánovi dluží za vše; tomu, jenž přiznával, že se pro něj Holmes stal velkým zdrojem příjmu. Nicméně v poslední době jejich přátelství ochladlo a Holmes si často stěžoval, že za cokoli, co udělal, si zásluhy přisvojil ten druhý. Podezřelý komplic byl zase slyšen, jak říká, že „Holmes je poslední dobou kvůli všemu naježený“, že „se teď dobře obejde bez Holmese“, že „už má Holmese dost“, že „je mu nanic ze jména toho vychloubače“ a dokonce že „jestli bude veřejnost dál a ještě více volat po Holmesovi, v sebeobraně ho zabije“. Budou předvoláni svědkové, aby tyto výroky potvrdili, a panuje přesvědčení, že záhadný muž od vodopádů a tento gentleman budou shledáni jednou a touž osobou. Sám Watson připouští, že za svou existenci vděčí tomuto černému koni, a navíc poskytne důležitý důkaz, že neznámý muž od vodopádů je také doktor. Teorie zástupců Koruny pochopitelně počítá s tím, že tito dva lékaři jsou komplici. Ví se, že ten, kterému říkáme černý kůň, se stále nachází v okolí vodopádů.

DR. CONAN DOYLE

Dr. Conan Doyle je v současné době ve Švýcarsku.

PODIVNÉ ZVĚSTI

nás zastihly těsně před předáním textu do tisku, a sice že se pan Sherlock Holmes na naléhavou prosbu celé britské veřejnosti vrátil do Baker Street a v současné době (ve tvaru čísla 8) řeší problém Dobrodružství romanopisce a mořského starce.

Která z Holmesových promluv vám po dnešní lekci připadá jako nejlépe popisující **proces porozumění textu** či **formulování jeho významu** (interpretace)? Stručně vysvětlete!

- I. Nevidím o nic víc než vy, ale naučil jsem se vnímat, co vidím. [„Voják bílý jako stěna“]
- II. [P]ozorovatel, který důkladně prozkoumá jeden ze článků v řetězu událostí, [by měl] správně odhadnout všechny ostatní před ním i po něm. [„Pět pomerančových jadérek“]
- III. [N]ení větší chyba než vytvářet si teorie, dokud neznáme fakta. Člověk pak začne nevědomky údaje upravovat tak, aby vyhovovaly jeho teorii, místo aby si vytvořil teorii, která by odpovídala faktům. [„Skandál v Čechách“]
- IV. Ušlo vám sice všechno, co bylo jen trochu důležité, ale na správnou metodu jste již přišel a máte výborný postřeh pro barvy. Jen se však nikdy nespolehejte na celkový dojem, chlapče, a soustřeďte se spíše na podrobnosti. [„Případ totožnosti“]
- V. [N]ehádám nikdy. To je ohavný zvyk – podrývá totiž schopnost logicky uvažovat. Připadá vám to divné jen proto, že jste nesledoval mé myšlenkové pochody, nebo jste si nevšiml drobných fakt, z nichž lze vyvodit důležité závěry. [„Podpis čtyř“]

Která z Holmesových promluv vám po dnešní lekci připadá jako nejlépe popisující **proces porozumění textu** či **formulování jeho významu** (interpretace)? Stručně vysvětlete!

- I. Nevidím o nic víc než vy, ale naučil jsem se vnímat, co vidím. [„Voják bílý jako stěna“]
- II. [P]ozorovatel, který důkladně prozkoumá jeden ze článků v řetězu událostí, [by měl] správně odhadnout všechny ostatní před ním i po něm. [„Pět pomerančových jadérek“]
- III. [N]ení větší chyba než vytvářet si teorie, dokud neznáme fakta. Člověk pak začne nevědomky údaje upravovat tak, aby vyhovovaly jeho teorii, místo aby si vytvořil teorii, která by odpovídala faktům. [„Skandál v Čechách“]
- IV. Ušlo vám sice všechno, co bylo jen trochu důležité, ale na správnou metodu jste již přišel a máte výborný postřeh pro barvy. Jen se však nikdy nespolehejte na celkový dojem, chlapče, a soustřeďte se spíše na podrobnosti. [„Případ totožnosti“]
- V. [N]ehádám nikdy. To je ohavný zvyk – podrývá totiž schopnost logicky uvažovat. Připadá vám to divné jen proto, že jste nesledoval mé myšlenkové pochody, nebo jste si nevšiml drobných fakt, z nichž lze vyvodit důležité závěry. [„Podpis čtyř“]

Která z Holmesových promluv vám po dnešní lekci připadá jako nejlépe popisující **proces porozumění textu** či **formulování jeho významu** (interpretace)? Stručně vysvětlete!

- I. Nevidím o nic víc než vy, ale naučil jsem se vnímat, co vidím. [„Voják bílý jako stěna“]
- II. [P]ozorovatel, který důkladně prozkoumá jeden ze článků v řetězu událostí, [by měl] správně odhadnout všechny ostatní před ním i po něm. [„Pět pomerančových jadérek“]
- III. [N]ení větší chyba než vytvářet si teorie, dokud neznáme fakta. Člověk pak začne nevědomky údaje upravovat tak, aby vyhovovaly jeho teorii, místo aby si vytvořil teorii, která by odpovídala faktům. [„Skandál v Čechách“]
- IV. Ušlo vám sice všechno, co bylo jen trochu důležité, ale na správnou metodu jste již přišel a máte výborný postřeh pro barvy. Jen se však nikdy nespolehejte na celkový dojem, chlapče, a soustřeďte se spíše na podrobnosti. [„Případ totožnosti“]
- V. [N]ehádám nikdy. To je ohavný zvyk – podrývá totiž schopnost logicky uvažovat. Připadá vám to divné jen proto, že jste nesledoval mé myšlenkové pochody, nebo jste si nevšiml drobných fakt, z nichž lze vyvodit důležité závěry. [„Podpis čtyř“]

Která z Holmesových promluv vám po dnešní lekci připadá jako nejlépe popisující **proces porozumění textu** či **formulování jeho významu** (interpretace)? Stručně vysvětlete!

- I. Nevidím o nic víc než vy, ale naučil jsem se vnímat, co vidím. [„Voják bílý jako stěna“]
- II. [P]ozorovatel, který důkladně prozkoumá jeden ze článků v řetězu událostí, [by měl] správně odhadnout všechny ostatní před ním i po něm. [„Pět pomerančových jadérek“]
- III. [N]ení větší chyba než vytvářet si teorie, dokud neznáme fakta. Člověk pak začne nevědomky údaje upravovat tak, aby vyhovovaly jeho teorii, místo aby si vytvořil teorii, která by odpovídala faktům. [„Skandál v Čechách“]
- IV. Ušlo vám sice všechno, co bylo jen trochu důležité, ale na správnou metodu jste již přišel a máte výborný postřeh pro barvy. Jen se však nikdy nespolehejte na celkový dojem, chlapče, a soustřeďte se spíše na podrobnosti. [„Případ totožnosti“]
- V. [N]ehádám nikdy. To je ohavný zvyk – podrývá totiž schopnost logicky uvažovat. Připadá vám to divné jen proto, že jste nesledoval mé myšlenkové pochody, nebo jste si nevšiml drobných fakt, z nichž lze vyvodit důležité závěry. [„Podpis čtyř“]

I. II. III. IV. V.

I. II. III. IV. V.

I. II. III. IV. V.

I. II. III. IV. V.

Kontext pro žáky i pro učitele

Arthur Conan Doyle (1859–1930)

Britský spisovatel narozený ve Skotsku, vystudovaný lékař, sportovec, autor mimo jiné i (ze svého pohledu však především) historických románů.

Ze Slovníku světových literárních děl (upraveno): V návaznosti na průkopníky detektivní prózy, zejména na E. A. Poea, jehož časopisecky publikovaná povídka *Vraždy v ulici Morgue* (časopisecky 1841) je pokládána za první literární text detektivního žánru, a dalších, rozvíjí Doyle detektivku v románu *Studie v šarlatové* (1888 [resp. na podzim 1887 podle jiného zdroje]) a *Znamení čtyř* (1890), které, ačkoli už uvádějí postavu Sherlocka Holmese, nevzbuzují ve své době mimořádnou pozornost. Holmesova postava získává popularitu až na základě cyklů samostatných povídek zveřejňovaných 1891–1893 v magazínu *The Strand* a knižně publikovaných pod názvy *Dobrodružství Sherlocka Holmese* (1892) a *Vzpomínky na Sherlocka Holmese* (1894). Na nátlak veřejnosti, pobouřené „smrtí“ oblíbeného hrdiny (v *Strandu* 1893 v povídce „Poslední problém“) se Holmes objevuje v románu *Pes baskervillský*, inspirovaném starou legendou o strašidelném dartmoorském psu; román vychází v časopise *Strand* od srpna 1901 do dubna 1902 (příběh je však datován do doby před Holmesovou „smrtí“). Nové povídkové cykly vycházejí ve *Strandu* od října 1903, šedesáté a poslední Holmesovo dobrodružství je publikováno 1927 tamtéž. Popularita Doylovy detektivky vedla k jejímu hojnému napodobování; Doylovi epigoni však zdůrazňují většinou spíše senzační prvky příběhů než jejich strukturu logickou a detektivní žánr tím v podstatě degradují: hodnotné úroveň dosahuje detektivka holmesovského ražení v tvorbě G. K. Chestertona, zvláště v jeho povídkových cyklech o Otci Brownovi (publikovaných 1911–1935). Postava Holmese jako Velkého detektiva (předlohou pro ni byl lékař dr. Joseph Bell [Doylův učitel z Edinburské univerzity]) je inspirována i literárně, zvláště Poeovým detektivem Dupinem, a sama je zdrojem četných literárních inspirací, a to i ve svém vztahu k postavě dr. Watsona (srov. např. vztah Poirot – dr. Hastings u A. Christieové). Zároveň je pravděpodobně jedinou literární postavou, jejíž životopis byl sepsán (V. Starrett), a jednou z nemnoha postav, k jejíž počtě byla zřízena řada společností (např. Baker Street Irregulars, Speckled Band Club aj.).

Další poslouchání: 95. a 96. díl podcastu Hodina dějepichu.

Povídky o Sherlocku Holmesovi: detektivní a vyprávěcí metoda

Čtenářsky nejpřístupnější jsou z Doylova díla právě snad oněch šedesát povídek o Sherlocku Holmesovi. Jeho detektivní metoda se často popisuje slovy z povídky „Berylová korunka“ (*Příběhy Sherlocka Holmese*) „Věřím na starou teorii, že vyloučíme-li vše, co nepřichází v úvahu, zůstane potom pravda, i když vypadá jakkoli nepravděpodobně.“ Je ale, myslím, sofistikovanejší: mnohem lépe ji vystihují dialogy jako: „Jistě si vzpomínáte, [...] že jsem vám nedávno četl pasáž z jedné Poeovy povídky, v níž jakýsi důvtipný muž sleduje nevyřčené myšlenky svého přítele, a vy jste to tehdy pokládal za pouhou

tour de force autora. Když jsem poznamenal, že vlastně dělám v jednom kuse totéž, vyjádřil jste svou nedůvěru. [Watson: To jsem neřekl!] Možná že jste to neřekl nahlas, milý Watsone, ale vaše obočí mi to neklamně prozradilo.“ [„Domácí pacient“] či „Dovíme se [...] pravděpodobně všechny potřebné detaily. Pak teprve se rozhodneme, jak bude nejlepší na ten případ jít. [Watson: Říkal jste, že už máte nějaký klíč.] Ano, mám jich několik, ale teprve dalším pátráním se dá ověřit, jak jsou cenné.“ [„Námořní smlouva“]. Anebo i promluvy jako: „Když jsem shromáždil tato fakta, Watsone, vykouřil jsem nad nimi několik dýmek a pokusil jsem se oddělit opravdu závažná od pouze nahodilých.“ [„Mrzák“] či ještě přesněji „Základní potíže vašeho případu, [...] spočívala v tom, že důkazů bylo příliš mnoho. To podstatné bylo překryto a zasuto bezvýznamným. Ze všech fakt, která jsme měli k dispozici, museli jsme vybrat jen ta, která jsme pokládali za podstatná, a pak je seřadit ve správném pořádku, aby se nám podařilo řetěz těch pozoruhodných událostí zrekonstruovat.“ [opět „Námořní smlouva“].

To, co z našich textů paradoxně moc nevyplývá, je, že v povídkách je zhusta vypravěčem (resp. zapisovatelem Holmesových případů) doktor Watson – jeho očima sledujeme Sherlockovy úvahy, resp. to, co právě projevívá navenek – oproti komiksu, kde vidíme „do hlavy“, či naopak oproti neobvyklé, sebareparodické povídce „Jak se Watson naučil Holmesovu fintu“ (1924), kde se pokouší uvažovat Watson. Ta, jako jen několik málo (výrazně pozdních) textů z tohoto úzu vybočuje, je vyprávěna v er-formě – stejně jako (hodně netradiční, spíš špionážní než detektivní) za války vzniklý text „Poslední poklona“ (1917) a povídka „Mazarinův drahokam“ (1921), u jejíhož děje by Watson, Sherlockovými slovy, „hrozně překážel“; povídky „Voják bílý jako stěna“ a „Lví hřívá“ (obě 1926) vypráví sám Holmes (a komentuje v nich také proč). Všechny čtyři tyto texty vyšly v češtině např. v souboru *Poslední poklona Sherlocka Holmese*.

Další čtení: např. z výboru Muž s dýmkou a houslemi, texty, které nejsou Doylovy např. v antologii Velká kniha příběhů Sherlocka Holmese.

Další poslouchání: audioknihy vydavatelství Tympanum – vřele doporučuji!

Komiksově a jiné adaptace

Sherlock Holmes je postavou, která k adaptacím (mnohdy inovativním, aktualizačním) vybízí soustavně. Dobře přijímaná je dvojice filmů Guye Ritchieho *Sherlock Holmes* (2009) a *Sherlock Holmes: hra stínů* (2011) s Robertem Downeym Jr. a Judem Lawem. V podobné době (od 2010, ale až do 2017) začala vznikat čtveřice sérií seriálu *Sherlock* (od Stevena Moffata a Marka Gatisse, v hlavních rolích Benedict Cumberbatch a Martin Freeman), v níž se náměty Doylových povídek odehrávají v současném Londýně (inspirované jsou někdy volněji, ale mnohdy také zápletku přenáší překvapivě přesně). Existují i filmy navazující velice volně, jako je (spíše dětský) dobrodružný film ze školního prostředí *Mladý Sherlock Holmes* (1985) nebo *Enola Holmesová* (2020) – ten sleduje v zjevně feministickém ladění Sherlockovu a Mycroftovu sestru (ale je poněkud plytký).

I komiksových adaptací je množství – současný, který je součástí materiálu, (*V hlavě Sherlocka Holmese*; Cyril Liéron a Benoit Dahan; francouzsky 2019), originálně, bez postavy Sherlocka Holmese, je udělán i další francouzský komiks *Holmes* (Luc Brunschwig a Cecil; 2012, 2016).

Další poslouchání: Petr A. Bílek v sérii Mluvící hlavy FF UK o seriálu Sherlock.

Další poslouchání: rozhovor s Pavlem Kořínkem o komiksu V hlavě Sherlocka Holmese.

Povídka „Jak se Watson naučil Holmesovu fintu“

Z knihy *Velká kniha příběhů Sherlocka Holmese*: Domeček pro panenky, navržený a postavený pro Marii z Tecku, manželku Jiřího V., patří k nejpozoruhodnějším anglickým artefaktům dvacátého století. Tento dar lidu panovnici slouží jako historický důkaz života královské rodiny v onom období v Anglii. Kromě nábytku a dalšího zařízení zhotoveného v měřítku 1 : 12 obsahuje téměř metr vysoká stavba i různé předměty, které skutečně fungují, například brokovnici lze nabít a dá se z ní vystřelit, záchody splachují, světla se rozsvěcí vypínačem. V garáži stojí šest automobilů, mezi nimi daimler a rolls-royce. Dost možná tím nejpůsobivějším je množství originálních uměleckých děl, jež se v domečku nachází – celkem jich je sedm set padesát.

Nejpozoruhodnější na celém díle je však bohatá knihovna, plná miniaturních knížek, přičemž každá z nich byla napsána speciálně pro tento účel. Svými díly tehdy přispěli Rudyard Kipling (jenž napsal sedm básní a knížečku také sám ilustroval), James Matthew Barrie, Aldous Huxley, John Buchan, M. R. James (je autorem duchařského příběhu o domečku pro panenky, kde straší), Thomas Hardy, William Somerset Maugham a Arthur Conan Doyle, který napsal rozkošnou parodii na Holmese a Watsona.

Povídka „Jak se Watson naučil Holmesovu fintu“ (How Watson Learned the Trick) vyšla knižně v dvousvazkové sbírce *Knihy domečku pro panenky královny Marie z Tecku (The Book of the Queen's Doll's House, 1924)*, kterou sestavili A. C. Benson, sir Lawrence Weaver a E. V. Lucas, v omezeném nákladu patnácti set výtisků.